

Christian Matras var mál- og bókmentagranskari. Í sínum virki sum vísindamaður hevði hann ta hugsan, at metingar og niðurstøður eiga at byggja á haldgott støði, á skjøl og prógv. Henda vísindaliga stevna tyktist at vera komin til hansara rættiliga tíðliga, næstan sum ein hugbirting, og í einum brævi til vinmann sín, Janus Djurhuus, røpar hann hana *skjalasöttina*. Ein ávøkstur av hesi stevnu er tann drúgví inngangurin til kvæðasavnið hjá Svabo (Svabos færøske visehaandskrifter, 1939). Tú finnur ongar gitingar í hesum inngangi, onga sálarfrøðiliga lýsing og ongar kenslubornar hugleiðingar. Bulurin í honum er skjøl, fyrst og fremst brøv frá Svabo til danska Rentukamarið. Hann kann tí tykjust heldur turrisligur. Og kortini, tá ið avtornar, gevur hetta nakna skjalatílfarið eina mynd av lívinum hjá hesum einsliga slóðara, eina mynd, ið er klár og minnilig — og so sár, at hon tekur um hjartað.

Christian Matras var eisini skald. Vanliga verður hildið, at ein mótsegn er millum skil og andkomu, millum skjalbundna rannsókn og floyddan innblástur. Í summum førum er hetta ivaleyst rætt. Men hjá Christiani fanst henda mótsegn ikki. Ikki bara søtu vísindamaðurin og yrkjarin — hjá honum — væl um sátt undir somu lon. Meira enn tað, teir sýntust at stimbra og ríka hvønn annan. Rannsóknirnar vóru við til at kveikja yrkingarhugskot — og góvu teimum lidnu yrkingunum fastleika og neyvleika. Hinegin man skaldið hava eggjað vísindamanninum at gingið leiðir, har fáur fyrr hevði verið. Dømi um hetta eru tær framvegis stak forvitnisligu greinirnar, har Christian greiðir frá atlantssíðum og atlantsorðum. *Kjalllámur, blak, slavak og mirkjalli*. Greinirnar um hesi orð eru lærdar og vísindaligar. Men munnu ikki orðini sjálv — við teirra fremmanda galdradámi — hava bergtikið yrkjaran og elvt honum til hesar rannsóknir?

Í skaldskapinum hjá Christiani finna vit tvey høvuðseyðkenni. Annað er ein djúp alheimskensla, sum rinur við allar yrkingar hansara at kalla. Henda kensla ger, at yrkingarnar verða

Til minnis um Christian Matras

hugviðkandi, fáa tey, ið lesa tær, at gloyma agg, smásinni og kradd og kenna seg sum »alheimsbørn, ið vakna í ríkm roða«. Hitt er ein ektaður og innilig kærleiki til tað føroyska málið. Hesin kærleiki man hava elvt Christiani til at skapa sínar meistarlígu sang- og sálmátýðingar, summar veldugar, aðrar inniligar, allar merkiligar rúmligar og flevandi.

Christian Matras hevur — tað eg veit — ikki latið nakran skaldskap úr hondum í óbundnum stíli. Harafturimóti tyddi hann ein hóp av skaldsögum til føroyskt — úr donskum, enskum og fronskum. Tann seinasta av hesum týðingum, sum kom á prent, var Steikarahúsið við Drotning Gásafót eftir Anatole France, eitt ódnartak í týðaravirki Christians. Tann týðingin, sum hann sjálvur metti hægst, mundi vera Barba og Harra Pál, sum Christian umsetti eitt lukkultigt summar suðuri í Seltuvík. Hesar bókurnar, eftir William Heinesen, Swift, Camus og Voltaire, eru ikki bara týðingar í sjálvum sær, men eisini lærubækur í føroyskum, fyrin yndir hjá øllum, sum leggja í føroyskt, leikum sum lærdum. Eg fari her — sum dømi um Christiansa máloyra og orðasnið — at taka uppáftur eitt brot úr søguni í Arkadiu ein seinnapart:

»Fjálgliga kemur hesin angin av traðarlándin-

um ímóti okkum, loddur við sotari afturkenslu; hesin smilurin av smæru sum av loftvordnari mykju, henda fjálga ond-in av grasi ið fræar, hesin kryddraði og loyndarfulli roykurin av dæmosa eins og luttur úr gomlum medisinkistum, álvalmurin frá broðberum, hesin húðarkendi deymurin av mórini í veitum, hesin ófrásigiligi roykdámunin av einsemi og ellini á sólheitum steinum, sum fær ein at fáa ferlin av tí fyrsta lívinum og av ungdominum hjá jarðarknottinum; og til endans henda nærstadda guvanin upp av hesi gangandi kúgv, hennara torvmoldardökka, sólbakaða skinni, og so hennara mildi dæmur av fjósi og krubbu og friði á jørð.

Christian legði ikki — ella sjáldan — upp í tjakið um dagsins spurningar. Ein kundi tí kanska hildið, at hann sat sum burtur í øðrum heimi. Tað var tvørturímóti. Hann las bløðini og fylgdi væl við tí, sum fyrirforst. Fyrst og fremst hevði hann eyguni eftir tí, sum hendi í bókmentum og skaldskapi. Tað mundi neyv-an koma fagurbókmentaltigt verk út á føroyskum, sum hann ikki las. Kom hann, í blaðanna avsvíðnu gaddajørð, fram á okkurt feiti-lendi, har forkunnug orð ella nýggj tiltøk sluppu at reiðrast í leiftrandi trækrunum, gleddist hann. Eg minnist, hvussu hann einaferð

tók til eitt vælskrivað ummæli, sum Jóanes Nielsen hevði í Friu Føroyum. At ein havnar-drongur sum Jóanes skuldi megna at lokka nýggjar tónar burtur úr føroyska málinum — tað undraði hann og fekk hann at ernast upp.

Hóast hann var komin væl upp í árin, sýntist Christian ikki nívður av aldri ella tyngdur av lívsroyndum. Nakar »knuggandi trælur« var hann ongantið, tað er so langt burtur frá. Tvørturímóti livdi barnasinnið í honum, livandi og ungt. Undran, forvitni, gleði uppi yvir litlum og stórum, eini vakrari reglu, eini vakrari mynd, alt hetta eyðkendi hann. Ofta verður — tá talan er um stór listarfólk — tosað um tvílyndi, iva ella mistreytti. Sum øll menniskju hevur Christian ivaleyst onkuntið kent til slíkar kenslur. Men tær mundu vera ógvuliga aftarlaga í huga hansara. Tað, sum eyð-

Móðurmálið

(Yrkingin vígd føroyskum studentum)

Eg fann teg í kvæðum, sum fólksins varrar lyftu úr öld í öld, eg fann teg í søgum og sagnatali, har fólksins brøgd vóru teld, eg fann teg í mjúkum barnaljóði, sum sungði varð vetrarkvöld.

Eg fann teg í orðum, sum møður mæltu stákandi inni við eld, eg fann teg í teimum hyggjuráðum, í orðatøk vóru telgd, eg fann teg í teimum føgur nøvnum á fjøllum, áum og deld.

Eg fann teg hjá einsligum stórmennum, ið festu teg fyrst á blað, eg fann teg í tí væna ljóði, sum skaldið um oyggjarnar kvæð — eg fann teg nú aftur, nú andi tín teg loysa úr fjøtrum bað.

kendi hann — ja, lýsti av honum — var trúgv, gleði við at skapa, kæti og — ein æviga ungur ástartokki:

Renn blið millum vallbakkar, kvældvakra á, renn bliðan, ein song eg syngja tær má, minn Mary hon svevur við mutlandi streym, renn bliðan og brót ikki hennara dreyms.

Christian Matras vaks til mans tjúgu ár eftir at tjóðskaparræslan var vaknað. Tilkomin yrkti hann eina yrking, har hann læt Føroya mál taka lyfti av sær. »Eg fann teg nú aftur, nú andi tín teg loysa úr fjøtrum bað«. At hann helt hetta lyfti og fekk

sitt dagsverk frá hondini, mundu øll ásanna, sum vóru stødd niðri í Vesturkirkjuni henda dagin hann fór til gravar. Sjálvur minnst eg meg ongantið hava upplivað eina so vakra og tignarlaga løtu, hvørki uttan ella innan fyrri kirkjugátt. Her leikti

móðurmálsins andi, loystur úr øllum fjøtrum. Mangt fór íggjnum hugan á einum hesa løtuna. Dagsverkið hjá Christiani er av, sum hjá so mongum øðrum føroyingum, monnum og kvinnum. Men avbjóðingarnar eru ikki minni ella færri í dag, enn tær vóru, tá Svabo fór undir sín einsliga setning. Dagsverkið hjá føroyska fólkinum er ongantið av.

Hanus Andreassen